

УДК 338.439:351.778.2:005.551

О. А. Ніконенко,
аспірант, Білоцерківський національний аграрний університет
ORCID ID: 0000-0002-4601-8076

DOI: 10.32702/2306-6792.2022.9—10.86

МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФОРМУВАННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

O. Nykonenko,
Postgraduate student, Bila Tserkva National Agrarian University

METHODOLOGICAL SUPPORT FOR THE FORMATION OF FOOD SECURITY IN UKRAINE

Дослідженням встановлено, що для України проблема продовольчої безпеки набуває особливої гостроти, що пов'язано з рядом обставин, які зумовлені як глобальними змінами, так й глибокою і системною економічною кризою, що спричинила масштабний спад виробництва у всіх народногосподарських сферах, у т. ч. і в агропродовольчому комплексі. Як результат значно скоротилися загальні фонди споживання продовольчих товарів, а в окремі роки і запаси деяких продуктів. По-друге, через надзвичайну фінансову напруженість, платіжну кризу, скоротилися реальні доходи більшої частини населення і, як наслідок, обмежилась доступність харчових продуктів для збіднілих верств населення. Скорочення доходів основної маси населення спричинило тенденцію до натуралізації сільського господарства. А останнім часом визріває проблема переорієнтація ресурсів підприємств рослинницької галузі на вирощування технічних культур: ріпаку та сої.

Необхідність забезпечення продовольчої безпеки України вимагає підтримання відповідного рівня продовольчого самозабезпечення, що передбачає використання державної підтримки вітчизняних виробників сільськогосподарської продукції та вжиття заходів по контролю за імпортом з метою захисту власних виробників від іноземної конкуренції. Надійність забезпечення продовольчої безпеки полягає як у достатньому самозабезпеченні продуктами харчування, так і в наявності коштів для їх імпорту в необхідних обсягах за умов мінімальної потенційної вразливості продовольчого забезпечення населення у разі виникнення ускладнень з імпортом продовольства (зростання цін, ембарго тощо).

Підсумовуючи вищесказане, можна зазначити, що продовольча проблема має три форми прояву: перевищення пропозиції над попитом за умови стабільної платоспроможності (профіцитний продовольчий ринок); перевищення попиту над пропозицією за умови стабільної платоспроможності (дефіцитний ринок); зниження попиту через скорочення платоспроможності, що призводить до зниження пропозиції та зростання вартості виробництва (ринок, що деградує).

Узагальнюючи вищезазначене, продовольча безпека визначається наявністю на продовольчому ринку достатньої кількості якісного продовольства (незалежно від місця виробництва цієї продукції, а звідси і наявності інфраструктури, що забезпечує швидке постачання і зберігання, та факторів макроекономічної нестабільності) та економічної доступності для всіх верств населення в обсягах не менше раціональних норм їх споживання, необхідних для активного та здорового способу життя. Де раціональні норми вимагають формування раціону харчування людини не лише у напрямі необхідної калорійності, але й збалансованості за поживними речовинами — білками, жирами, вуглеводами, вітамінами та мінералами, тобто харчування повинно бути повноцінним.

The study found that the problem of food security is particularly acute for Ukraine, due to a number of circumstances caused by both global change and the deep and systemic economic crisis that has led to a large-scale decline in production in all economic spheres, including and in the agri-food complex. As a result, the general funds of food consumption have significantly decreased, and in some years the stocks of some products.

Secondly, due to extreme financial tensions, the payment crisis, the real incomes of the majority of the population have declined and, as a result, the availability of food for the impoverished has been limited. The decline in the income of the majority of the population has led to a tendency to naturalize agriculture. And recently the problem of reorientation of resources of the enterprises of plant-growing branch on cultivation of industrial cultures: rape and soybeans arises.

The need to ensure food security in Ukraine requires maintaining an appropriate level of food self-sufficiency, which includes the use of state support for domestic agricultural producers and measures to control imports to protect their own producers from foreign competition. Reliability of food security is both sufficient self-sufficiency in food and the availability of funds for their import in the necessary amounts with minimal potential vulnerability of food security in the event of difficulties with food imports (rising prices, embargoes, etc.).

Summarizing the above, we can say that the food problem has three forms: the excess of supply over demand, provided stable solvency (surplus food market); excess of demand over supply under conditions of stable solvency (deficit market); reduction of demand due to reduced solvency, which leads to lower supply and increased cost of production (degrading market).

Summarizing the above, food security is determined by the availability of sufficient quality food in the food market (regardless of the place of production of this product, and hence the availability of infrastructure to ensure rapid supply and storage, and macroeconomic instability) and affordability for all segments of the population. less rational norms of their consumption necessary for an active and healthy lifestyle.

Where rational norms require the formation of a person's diet not only in the direction of the required calories, but also a balance of nutrients — proteins, fats, carbohydrates, vitamins and minerals, ie nutrition should be complete.

Ключові слова: продовольча безпека, держава, продовольче забезпечення, харчування, економічна доступність.

Key words: food security, state, food security, food, affordability.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Рівень продовольчої безпеки вважається важливою складовою системи життєзабезпечення людини, одним із показників рівня життя населення регіону та країни, та фактором збереження суверенітету держави.

Посилаючись на складний, багаторівневий характер питання, багато вчених часто підкреслюють, що з цієї причини важко дати єдине визначення такої категорії, як "продовольча безпека". Економічна категорія "продовольча безпека" має особливість — не статично поняття. Воно постійно змінюється протягом тимчасових інтервалів залежно від ступеня розвитку світової економіки, особливостей діяльності та підходів міжнародних організацій, конкретної політичної ситуації та інших факторів. Крім того, особливістю даного поняття є те, що воно тісно пов'язане з іншими економічними категоріями, які теж дуже динамічні і змінюються в певних часових інтервалах.

Протягом усієї історії людства забезпечення продовольством залишалося однією з найактуальніших проблем національної безпеки всіх держав світу. Зі створенням Організації Об'єднаних Націй (ООН) світове співтовариство стало приділяти пильну увагу подолання дефіциту продовольства. У 1996 р. з ініціативи ООН була прийнята "Римська декларація про все-світню продовольчу безпеку", яка була схвалена на Всесвітній зустрічі наприкінці 1996 р. На ній було поставлено завдання — до 2015 р. знизити у світі вдвічі чисельність людей, що недоїдають, і забезпечити населення планети продовольством.

Серед способів забезпечення продовольчої безпеки було названо поєднання заходів щодо підтримки найбільших країн продуктами харчування з розробкою та реалізацією власних програм з подолання кризи в сільському господарстві. Через шість років, у липні 2002 р., відбувся черговий саміт Продовольчої та

сільськогосподарської організації ООН (ФАО). На ньому було визнано, що світова спільнота програє битву з голодом. За даними статистики кожні чотири хвилини на планеті хтось помирає з голоду. Було запропоновано створити альянс боротьби з голодом та небезпечними продуктами харчування. Парадокс ж продовольчої проблеми в Україні полягає в тому, що дефіциту продуктів харчування немає, зате рівень споживання внаслідок падіння купівельної спроможності населення, низької заробітної плати та високих цін знижується. Зменшуються й обсяги виробництва душу населення м'яса, молока та інших продуктів.

Продовольча безпека відбиває, передусім, соціальну спрямованість реалізацію найважливішого людського права — забезпечення свого існування.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Серед вітчизняних економістів-аграрників особливо змістовні пропозиції щодо формування системи продовольчої безпеки України у руслі реалізації Цілей сталого розвитку знайшли відображення у роботах О. Бородіної, С. Григор'єва, В. Данкевича, Т. Зінчук, О. Скидана, О. Яценко та ін. Пильну увагу на обґрунтуванні індикаторів оцінки продовольчого забезпечення зосередили О. Горняк, В. Залізнюк, Г. Калетнік, О. Кондра, Ю. Лузан, М. Одінцов, С. Ревенко, А. Рудич, С. Урба, Ю. Юрченко та ін. Проте, швидкоплинні зміни розвитку суспільства вимагають перегляду методичних підходів щодо визначення критеріїв продовольчої безпеки країни.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою статті є розробка методичних підходів щодо визначення показників продовольчої безпеки країни.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Нині для України проблема продовольчої безпеки набуває особливої гостроти, що пов'язано з рядом обставин, які зумовлені як глобальними змінами, так й глибокою і системною економічною кризою, що спричинила масштабний спад виробництва у всіх народногосподарських сферах, у т. ч. і в агропродовольчому комплексі. Як результат значно скоротилися загальні фонди споживання продовольчих товарів, а в окремі роки і запаси деяких продуктів. По-друге, через надзвичайну фінансову напруженість, платіжну кризу, скоротилися реальні доходи більшої частини населення і, як на-

слідок, обмежилась доступність харчових продуктів для збіднілих верств населення. Скорочення доходів основної маси населення спричинило тенденцію до натуралізації сільського господарства. А останнім часом визріває проблема переорієнтація ресурсів підприємств рослинницької галузі на вирощування технічних культур: ріпаку та сої. І, як результат, збільшення рівня імпортозалежності продовольчого споживання й перетворення аграрного сектора України на сировинно-біопаливну базу країн ЄС.

Згідно наказу Міністерства економіки України № 60 від 02.03.2007 "Про методику розрахунку економічної безпеки" продовольча безпека є однією із десяти складових системи економічної безпеки держави: макроекономічна, фінансова, зовнішньоекономічна, інвестиційна, науково-технологічна, енергетична, виробнича, демографічна, соціальна [1]. Відповідно до наказу, продовольча безпека визначається як рівень продовольчого забезпечення населення, який гарантує соціально-економічну та політичну стабільність у суспільстві, стійкий та якісний розвиток нації, сім'ї, особи, а також сталий економічний розвиток держави.

Забезпечення продовольчої безпеки визначено у якості одного з основних напрямів державної політики з питань національної безпеки в економічній сфері. Головними органами, на які покладено Кабінетом міністрів гарантування продовольчої безпеки є Міністерство аграрної політики і Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. Зокрема в Постанові КМУ "Питання Міністерства економічного розвитку і торгівлі" серед основних завдань визначено що ця структура бере участь у підготовці та здійсненні заходів, спрямованих на забезпечення продовольчої безпеки України, здійснює відповідно до законодавства державне регулювання цін на продукцію; здійснює методологічне забезпечення розроблення балансів попиту та пропозиції продовольства. Водночас, Мінагрополітики відповідно до покладених на нього завдань у "Положенні про Міністерство аграрної політики" бере участь у розробленні здійсненні заходів щодо формування Аграрним фондом державного продовольчого резерву, оперативно аналізує стан наповнення регіональних запасів продовольства; розробляє баланси попиту і пропонування основних видів сільськогосподарської продукції та продовольства [2].

Проте, незважаючи на вище перелічені законодавчі акти, за період незалежності не було

створено єдиного законодавчого акту, що визначає та регулює діяльність держави в сфері продовольчої безпеки. Згідно Проекту Закону Про продовольчу безпеку за № 11378 від 24.10.2012, продовольча безпека визначається як соціально-економічне та екологічне становище, за якого населення забезпечено безпечними і якісними основними продуктами харчування, що необхідні для забезпечення раціонального харчування [3].

Зазначене визначення має багато спільного із поширеним у міжнародною практикою та, можливо, сформовано під їх впливом. Водночас, у ньому є ряд істотних відмінностей, однак у ньому не конкретизується сфера, від стану якої залежать характеристики продовольчої безпеки і, таким чином, розуміється вся сукупність можливих факторів, у т.ч. неекономічних. Окрім того, виділяється необхідність забезпечення соціального доступу до продовольства та задоволення не лише дієтичних потреб, але й харчових переваг.

У зв'язку із цим заслуговує на увагу підхід до визначення продовольчої безпеки, який розроблено експертами Американського інституту харчування та використовується у США. У його рамках під продовольчою безпекою (домогосподарства) розуміється забезпечення доступу усіх членів домогосподарства у будь-який час до достатньої кількості їжі для активного, здорового стилю життя. Продовольча безпека включає в себе як мінімум: доступність повноцінного з точки зору поживності та безпечності харчування та спроможність купувати продукти соціально прийнятими способами (тобто, не схиляючи до крадіжок, з'їданню відходів і т. д.) [4]. Дається визначення продовольчої незабезпеченості, як обмеженій або невизначеній спроможності купувати продукти харчування соціально допустимими способами. При цьому під голодом розуміють незручності або хворобливе відчуття, викликані нестачею їжі, поточна та мимовільна відсутність доступу до продовольства, що є наслідком відсутності продовольчої безпеки.

Вважаємо, уточнення визначення необхідно провести у напрямі розширення сфер, через які визначається продовольча безпека. Очевидно, що у нинішніх умовах у визначення цієї категорії доцільно включити не лише стан економіки, але й стан соціальної та екологічної сфери. Отже, продовольча безпека це стан економіки, соціальної та екологічної сфери країни, при якому забезпечується продовольча незалежність держави, гарантується фізична, соц-

іальна та економічна доступність для кожної людини харчових продуктів, які відповідають вимогам законодавства, в обсягах не менше раціональних норм споживання продовольства, необхідних для активного та здорового способу життя. При цьому, під соціальною доступністю пропонуємо розуміти можливість придбання харчових продуктів соціально прийнятним способом в обсягах та асортименті, які не менше встановлених раціональних норм споживання не залежно від соціального положення споживача: його професії, статі, віку, політичних та релігійних переконань і т. д.

Окрім вище зазначених визначень, у зарубіжній та вітчизняній науковій літературі нами виділено наступні підходи до тлумачення цієї економічної категорії. Так, продовольча безпека характеризується визначеним рівнем забезпеченості країни продуктами харчування вітчизняного виробництва. Даний підхід до поняття продовольчої безпеки характерний для праць науковців, які визначають продовольчу безпеку станом продовольчої незалежності країни, здатності держави протистояти зовнішнім загрозам, забезпечити динамічний, стійкий розвиток сфери виробництва продуктів харчування.

Іншими дослідниками продовольча безпека визначається наявністю на продовольчому ринку достатньої кількості продовольства (незалежно від місця виробництва цієї продукції). Зокрема експерти Продовольчої і сільськогосподарської організації ООН (ФАО) пропонують продовольчу безпеку розглядати як забезпечення гарантованого доступу всіх жителів планети (країни, регіону) до продовольства в будь-який час і в обсягах, необхідних для забезпечення активного й здорового життя [5]. Ця дефініція не конкретизує, хто повинен гарантувати такий доступ.

Стан продовольчої безпеки держави характеризується за допомогою двох критеріїв: перший — наявність на продовольчому ринку країни продуктів харчування в достатній кількості для підтримки активного і здорового життя всього населення; другий — критерієм є економічна доступність продуктів харчування для всіх верств населення. Більш того на переконання ряду авторів, основою продовольчої безпеки є доступність ринку на відміну від застарілих міркувань щодо стабільності виробництва і запасів.

Науковці також виділяють і таку складову продовольчої безпеки, як висока якість і безпека продуктів харчування, що споживаються населенням [6].

Дослідники підкреслюють, що частіше всього нині під продовольчою безпекою розуміють забезпечення населення екологічно чистими, тобто, безпечними для здоров'я продуктами харчування, яка не містить шкідливих речовин, здатних нанести шкоду здоров'ю споживачів і майбутніх поколінь [7].

Необхідність забезпечення продовольчої безпеки України вимагає підтримання відповідного рівня продовольчого самозабезпечення, що передбачає використання державної підтримки вітчизняних виробників сільськогосподарської продукції та вжиття заходів по контролю за імпортом з метою захисту власних виробників від іноземної конкуренції. Надійність забезпечення продовольчої безпеки полягає як у достатньому самозабезпеченні продуктами харчування, так і в наявності коштів для їх імпорту в необхідних обсягах за умов мінімальної потенційної вразливості продовольчого забезпечення населення у разі виникнення ускладнень з імпортом продовольства (зростання цін, ембарго тощо).

Бажаний стан продовольчого ринку — це стійкий баланс пропозиції продовольства і попиту на нього, який переважно залежить від двох основних чинників: кількості населення та його платоспроможності. Очевидно, що надмірно вироблений обсяг продуктів харчування не може бути спожита населенням, кількість якого не збільшується, навіть за умови суттєвого підвищення платоспроможності, оскільки існує фізіологічна межа споживання. Слабка еластичність попиту на продукти харчування щодо доходу, як одна із закономірностей продовольчого ринку, за надмірного виробництва продовольства викликає зниження цін, скорочення доходів виробників сільськогосподарської продукції, збанкрутіння дрібних підприємств, які першими потерпають у цій ситуації. Отже, перевищення пропозиції продовольства над попитом є у нинішніх умовах є проблемою для окремих країн світу.

Проблема виникає і тоді, коли попит переважає над пропозицією. Але переважна частина держав світу продовольчу проблему, у першу чергу, сприймає як невідповідність між реальною платоспроможністю населення, яка впливає на попит, і можливістю виробництва достатнього для нормальної життєдіяльності обсягу продовольства. Утворюється коло: низька платоспроможність, а отже, і зниження попиту на продовольство (часто супроводжуване зростанням питомої ваги витрат сімейних бюджетів на його придбання) призводять до скорочення обсягів виробництва продоволь-

чої сировини і продуктів її перероблення, що викликає зростання вартості виробництва і чергове скорочення попиту.

Підсумовуючи вищесказане, можна зазначити, що продовольча проблема має три форми прояву: перевищення пропозиції над попитом за умови стабільної платоспроможності (профіцитний продовольчий ринок); перевищення попиту над пропозицією за умови стабільної платоспроможності (дефіцитний ринок); зниження попиту через скорочення платоспроможності, що призводить до зниження пропозиції та зростання вартості виробництва (ринок, що деградує).

Перші дві форми прояву продовольчої проблеми пов'язано переважно з коливанням пропозиції, що відбиває циклічний характер сільськогосподарського виробництва, сезонність, залежність від погодних умов та інших біологічних чинників. Соціально-економічні викривлення в суспільстві, притаманні цим двом формам прояву продовольчої проблеми, долаються за допомогою держави порівняно легко, хоча це і потребує додаткових витрат (на укладення термінових експортних угод, залучення імпорتنих продовольчих ресурсів, збільшення товарних запасів тощо).

Продовольча проблема в третій формі проявляється в умовах економічної кризи, має тяжкий характер і руйнівні наслідки для продовольчого ринку. Відбуваються негативні зрушення не тільки в галузях, що обслуговують продовольчий ринок, але і в економіці в цілому та в соціальній сфері. Негативні зрушення зумовлені низькою віддачею природно-ресурсного потенціалу, що використовується у сільському господарстві.

З метою уточнення сутності продовольчої безпеки необхідно розкрити зміст соціальної та екологічної складової у аспекті їх впливу на досягнення продовольчого забезпечення. Очевидно, що продовольча безпека безпосередньо залежить від таких соціальних складових як рівень розвитку аграрної освіти та науки, від поширення у суспільстві знань про правильне харчування та навиків приготування та добування їжі, від нерівності у доходах між різними групами населення, від існування різних форм дискримінації в суспільстві та ін.

Також продовольча безпека безпосередньо залежить від таких аспектів екологічного стану у країні як стан сільськогосподарських угідь, якісні та кількісні характеристики водних ресурсів, у т. ч. питної води, біологічної різноманітності, поширення шкідників та ін. Зазначимо, що питання взаємозв'язку продовольчої безпе-

ки та екологічної сфери розглядався на міжнародних самітах та конференціях. Так, план дій Світового саміту з проблем продовольства 1996 р. передбачає (пункт 53): підтримку розміщення капіталовкладень, які сприяють досягненню стійкої продовольчої безпеки, а також подальшому збереженню, сталому використанню природних ресурсів, включаючи ґрунт, водойми, рибні промисли та ліси". Пункт 26 декларації Світового саміту з продовольчої безпеки 2009 р. передбачає мобілізацію ресурсів, необхідних для підвищення продуктивності, що включає вивчення, схвалення та впровадження біотехнологій та інших та інновацій, які є безпечними, ефективними та екологічними [8].

У зв'язку із окремими науковцями виділено ґрунтову безпеку та водну безпеку в окремі категорії, які існують на рівні із продовольчою безпекою та тісно із нею пов'язані [9]. Так, під ґрунтовою безпекою розуміють підтримку та покращення світових ґрунтових ресурсів до стану, при якому вони дозволять виробляти продовольство, сільськогосподарську сировину та прісну воду, будуть вносити основний внесок в енергетичну та кліматичну сталість та будуть сприяти підтримці біорізноманіття та загального захисту виробництва екосистемних товарів та послуг.

Під водною безпекою науковці розуміють зазвичай, наявність достатньої кількості та якості води для життя, підтримки екосистем та виробництва, у поєднанні із прийнятним рівнем пов'язаних із водою ризиків для людей, навколишнього середовища та економіки. При цьому вода одночасно є і ресурсом для виробництва сільськогосподарської продукції, від якості, кількості та доступності якої у місцях виробництва залежить якість та кількість виробленого продовольства та середовищем проживання для організмів, які споживаються людиною в якості їжі.

Важливою умовою досягнення продовольчої безпеки є стабільність її забезпечення, яка передбачає: можливість для груп населення, домогосподарств та окремих людей мати доступ до достатньої кількості продовольства у будь-який час і не перебувати під тиском втрати доступу до продовольства у результатів шоків попиту або пропозиції (у т. ч. економічних або кліматичних криз), а також циклічних коливань кон'юнктури.

У вітчизняній практиці прийнято в першу чергу привертати увагу на такий складовий стабільності забезпечення продовольчої безпеки як продовольчій незалежності, під якою розуміють стабільне виробництво продовольства у

обсягах не менше встановлених порогових значень його частки у товарних ресурсах внутрішнього ринку відповідних видів продуктів. Стабільність та надійність забезпечення продовольчої безпеки залежить від багатьох факторів, у числі яких самозабезпечення продуктами харчування та наявність фінансових ресурсів для їх імпорту в необхідному обсязі.

Однією із важливих складових продовольчої безпеки є доступність продовольства для населення. Так, ФАО у декларації Світового саміту з продовольчої безпеки 2009 р., де доступ до продовольства розглядається як доступ окремих людей до відповідних ресурсів та наявність можливостей щодо придбання необхідних продуктів харчування із урахуванням можливих правових, політичних, економічних та соціальних обмежень.

У вітчизняній практиці під економічною доступністю життєво важливих продуктів харчування розуміють можливість отримання всіма верствами населення якісних життєво важливих продуктів харчування у відповідності з науково обґрунтованими наборами продуктів харчування. Отже, під економічною доступністю продовольства слід розглядати можливість придбання харчових продуктів за цінами, що склалися, в обсягах та асортименті, які не менше встановлених раціональних норм споживання, забезпечені відповідним рівнем доходів населення. Очевидно, що продукти харчування повинні відповідати вимогам законодавства про технічне регулювання, тобто мати харчову безпеку.

ВИСНОВКИ

Узагальнюючи вищезазначене, продовольча безпека визначається наявністю на продовольчому ринку достатньої кількості якісного продовольства (незалежно від місця виробництва цієї продукції, а звідси і наявності інфраструктури, що забезпечує швидке постачання і зберігання, та факторів макроекономічної нестабільності) та економічної доступності для всіх верств населення в обсягах не менше раціональних норм їх споживання, необхідних для активного та здорового способу життя. Де раціональні норми вимагають формування раціону харчування людини не лише у напрямі необхідної калорійності, але й збалансованості за поживними речовинами — білками, жирами, вуглеводами, вітамінами та мінералами, тобто харчування повинно бути повноцінним.

На основі проведених досліджень доцільно виділити наступні складові продовольчої без-

пеки: доступність продовольства (фізична, економічна, соціальна), харчова безпека, повноцінність харчування, стабільність забезпечення продовольчої безпеки. Окрім того, необхідно зазначити, що продовольство може надходити на внутрішній ринок країни не лише за рахунок виробництва всередині країни, але й по імпорту (у т.ч. у вигляді продовольчої та гуманітарної допомоги), що вимагає виділення наявності продовольства на внутрішньому ринку у якості окремої складової продовольчої безпеки.

Література:

1. Свиноус І. В. Щодо проблеми продовольчої безпеки у контексті зміни умов господарювання. Інноваційна економіка. 2013. № 3. С. 206-20.
2. Мудрак Р. П. Продовольча безпека в умовах економічної кризи. Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва. 2017. Вип. 90 (2). С. 115—127.
3. Рудніченко Є.М., Гавловська Н.І. Продовольча безпека та здоров'я населення як елемент економічної безпеки макрорівня. Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. 2017. №4. С. 54—57.
4. Стариченко Є.М. Продовольча безпека країни як соціально-економічна категорія. Агросвіт. 2018. № 13. С. 42—48.
5. Мельник С.І., Курляк М.Д. Дослідження категорії "національна продовольча безпека". Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія економічна. 2015. Вип. 1. С. 127—136.
6. Прунцева Г.О. Економічна сутність поняття "продовольча безпека" країни. Інноваційна економіка. 2016. № 1-2. С. 34—37.
7. Тернавська І.Б. Дефініція категорії продовольча безпека та її еволюція. Економіка та держава. 2015. № 7. С. 44—48.
8. Орленко Я.Ю. Особливості категорії "продовольча безпека": теоретичні засади.

Інвестиції: практика та досвід. 2013. № 11. С. 123—125.

9. Шелудько Л. Генезис формування дефініції "продовольча безпека". Соціально-економічні проблеми і держава. 2019. Вип. 2. С. 301—311.

References:

1. Svynous, I.V. (2013), "On the problem of food security in the context of changing economic conditions", *Innovatsijna ekonomika*, vol. 3, pp. 206-20.
2. Mudrak, R.P. (2017), "Food security in the economic crisis", *Zbirnyk naukovykh prats' Uman's'koho natsional'noho universytetu sadivnytstva*, vol. 90 (2), pp. 115—127.
3. Rudnichenko, Ye.M. and Havlovs'ka, N.I. (2017), "Food security and public health as an element of macro-level economic security", *Visnyk Khmel'nyts'koho natsional'noho universytetu. Ekonomichni nauky*, vol. 4, pp. 54—57.
4. Starychenko, Ye. (2018), "Food security of the country as a socio-economic category", *Agrosvit*, vol. 13, pp. 42—48.
5. Mel'nyk, S.I. and Kurlyak, M.D. (2015), "Research of the category "national food security"", *Naukovyj visnyk L'viv's'koho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav. Seriiia ekonomichna*, vol. 1, pp. 127—136.
6. Pruntseva, H.O. (2016), "The economic essence of the concept of "food security" of the country", *Innovatsijna ekonomika*, vol. 1—2, pp. 34—37.
7. Ternavs'ka, I.B. (2015), "Definition of the category of food security and its evolution", *Ekonomika ta derzhava*, vol. 7, pp. 44—48.
8. Orlenko, Ya.Yu. (2013), "Features of the category "food safety": theoretical foundations", *Investytsii: praktyka ta dosvid*, vol. 11, pp. 123—125.
9. Shelud'ko, L. (2019), "The genesis of the definition of "food security"", *Sotsial'no-ekonomichni problemy i derzhava*, vol. 2, pp. 301—311.

Стаття надійшла до редакції 09.05.2022 р.

ПЕРЕДПЛАТА

ВИДАННЯ МОЖНА ПЕРЕДПЛАТИТИ З БУДЬ-ЯКОГО МІСЯЦЯ!

— ЧЕРЕЗ РЕДАКЦІЮ (ТЕЛ. 458-10-73);

— ЧЕРЕЗ ДП "ПРЕСА"
(У КАТАЛОЗІ ВИДАНЬ УКРАЇНИ);

— ЧЕРЕЗ ПЕРЕДПЛАТНІ АГЕНТСТВА